

Mindmappen met kleuters

Samen de structuur van een prentenboek ontdekken

Uit onderzoek én praktijk: interview met Chiel van der Veen (Vrije Universiteit Amsterdam), Inouk Boerma (Hogeschool Ipabo Amsterdam/Alkmaar) en Rianne Hofma (leerkracht groep 2 Vensterschool Noordwolde)

In bijna elke kleuterklas worden prentenboeken voorgelezen. In de meeste gevallen heeft het voorlezen een interactief karakter: de leerkracht gaat met de kinderen in gesprek over het boek. Maar wist je dat je deze gesprekken nog verder kunt verrijken? Op de Vensterschool in Noordwolde heeft men positieve ervaringen met het maken van mindmaps bij prentenboeken. De effecten van deze methode worden momenteel onderzocht door de Vrije Universiteit Amsterdam met een subsidie van het NRO.

Vhk interviewt Chiel van der Veen en Inouk Boerma, die het onderzoek naar mindmappen leiden, en Rianne Hofma, leerkracht van groep 2 van de Vensterschool in Noordwolde, die de mindmapmethode heeft ontwikkeld.

In onderzoek en praktijk krijgt het stimuleren van de taalvaardigheid van jonge kinderen veel aandacht. Onderzoek laat over het algemeen positieve effecten zien van voorlezen op de taalvaardigheid van kinderen, met name wanneer dit voorlezen interactief gebeurt. Dat wil zeggen, wanneer de volwassene vragen stelt tijdens het voorlezen, het verhaal koppelt aan eigen ervaringen, moeilijke woorden uitlegt en ruimte geeft voor de eigen inbreng van kinderen.

Om het verhaal nog beter te begrijpen en structureren hebben leerkrachten van de Vensterschool in Noordwolde (Friesland) een extra element toegevoegd aan het interactief

voorlezen: zij maken samen met de kinderen een mindmap.

Een mindmap is een manier om een tekst op een overzichtelijke manier weer te geven. Rondom een centraal begrip, worden de andere begrippen uit het verhaal met lijnen en pijlen *geclusterd* weergegeven. Dat clusteren is belangrijk: het laat de structuur en verbanden in de tekst zien. Dit in tegenstelling tot woordwebben waarin de woorden willekeurig rondom het centrale begrip staan.

Maar hoe werkt mindmappen met kleuters dan? Zij kunnen toch nog niet lezen? Daar heeft leerkracht Rianne Hofma wat op gevonden: bij alle woorden in de mindmap plaatst zij betekenisvolle afbeeldingen, waardoor kinderen de mindmap ook kunnen 'lezen'.

Aan de slag: stappenplan bij het van gebruik mindmaps bij prentenboeken

1. Kies een prentenboek uit.
2. Lees het prentenboek in totaal drie keer voor. Stel iedere keer een andere luistervraag centraal:
 - Wie komen er in het verhaal voor?
 - Waar speelt het verhaal zich af?
 - Wat is het probleem en wat is de oplossing?
3. Ga na afloop met de kinderen in gesprek over de luistervraag. Maak ter plekke met de kinderen een conceptversie van (een deel van) de

mindmap, zodat zij zien hoe de mindmap tot stand komt.

4. Na afloop van de les maak je zelf de definitieve mindmap met de bijbehorende afbeeldingen. In het midden komt de titel van het boek, met daaromheen vier takken: wie, waar, probleem en oplossing.

Voorbeeld van een mindmap bij het boek "Woeste Willem", te vinden op www.mindmappenmetkleuters.nl

Wat levert het op?

Rianne zag bij de kinderen in haar klas niet alleen veel betrokkenheid en plezier in het werken met mindmaps, maar ook grote vooruitgang in de taalvaardigheid. Het lukte haar om aan de hand van de mindmaps diepgaande gesprekken te voeren over het prentenboek. Kinderen haalden bovendien hogere scores op de Cito toetsen voor kritisch luisteren. Om de effecten van de methode daadwerkelijk te kunnen bewijzen, nam zij contact op met de Vrije Universiteit Amsterdam, met de vraag of zij deze methode konden onderzoeken.

Inouk: "We weten uit onderzoek dat het visualiseren van informatie positieve effecten heeft op het begrijpend lezen van oudere kinderen. Maar of het mindmappen bij prentenboeken ook voordelen heeft voor jonge kinderen is nog onbekend. Om dat te onderzoeken hebben we samen een

onderzoek opgezet waarbij we drie voorleesmethoden met elkaar vergelijken:

- 1) de interactief voorleesmethode;
- 2) de luistervraagmethode: voorafgaand aan het voorlezen krijgen de kinderen een luistervraag mee;
- 3) de mindmapmethode: de luistervraagmethode, en op basis van deze vragen een mindmap maken over wie-wat-probleem-oplossing.

23 leerkrachten zijn gedurende acht weken met één van deze methoden aan de slag gegaan. Bij de ruim vijfhonderd kinderen doen we een voormeting en nameting, en kijken naar verbeteringen in woordenschat, luistervaardigheid en spreekvaardigheid. De voorlopige resultaten van het onderzoek laten positievere effecten zien van de luistervraagmethode en de mindmapmethode dan van interactief voorlezen methode. Wat de specifieke toegevoegde waarde is van het mindmappen ten op zichte van de luistervraagmethode is nog niet bekend, daarvoor moeten eerst nog extra gegevens worden geanalyseerd. Vervolgonderzoek zal ook kijken naar verschillen tussen groep 1 en 2 en naar verschillen tussen jongens en meisjes."

Doorgaande lijn

Kun je ook al met peuters mindmappen? De drie geïnterviewden zijn het er unaniem over eens dat het in vereenvoudigde vorm zeker mogelijk is. Chiel: "Met peuters zou je bijvoorbeeld al heel goed kunnen beginnen met de wie- en waar-vraag. Bij het verwoorden van probleem en oplossing is mogelijk wat extra hulp nodig, omdat peuters nog moeite kunnen hebben met het causaal redeneren over een verhaal en het maken van inferenties. Rianne: "Iedereen kan op zijn eigen niveau meedoen. Omdat je zoveel aan het verwoorden bent, heeft elk kind er profijt van." Het al op jonge leeftijd starten met mindmappen biedt bovendien voordelen voor

de verdere schoolcarrière: in de hogere groepen zijn mindmaps een ontzettend handig hulpmiddel bij het structureren van informatieve teksten. Rianne: “Onze school zet mindmaps bijvoorbeeld in bij zaakvakken, spreekbeurten en Nieuwsbegrip”.

Oefening baart kunst

Rianne: “Het maken van een mindmap kost tijd en vraagt denkwerk van de leerkracht, maar je wordt er steeds handiger in. Het zorgt er tevens voor dat de leerkracht het gesprek in de klas goed kan begeleiden en de juiste diepgang kan geven. En als je regelmatig mindmapactiviteiten met de klas doet, kunnen de meeste kinderen aan het einde van groep 2 zelf een eenvoudige mindmap maken.” Inouk: “Ik zie ook goede mogelijkheden om hier op de PABO’s aandacht aan te besteden. Het mindmappen is bijvoorbeeld prima in te voegen in het huidige curriculum rond interactief voorlezen en woordenschatuitbreiding bij jonge kinderen.”

Wat kun je nog meer doen met de mindmap?

- Hang de mindmap op in de klas, en laat kinderen in de speelhoeken het verhaal naspelen.
- Maak losse kaartjes en laat de kinderen de mindmap zelf reconstrueren. Leg bijvoorbeeld hoepels op de grond en laat de kinderen de kaartjes clusteren. Of laat de kinderen op het bord zelf de lijnen trekken tussen de concepten.
- Mindmappen is ook heel goed in spelvormen te gieten. Denk bijvoorbeeld aan een mindmap rond het woord ‘huis’ met de takken

‘keuken’, ‘slaapkamer’, ‘badkamer’ en ‘woonkamer’. Kinderen mogen vervolgens plaatjes hiervan bij de verschillende takken indelen. Je kunt de kinderen ook zelf plaatjes laten zoeken, bijvoorbeeld in tijdschriften. Ook een toepassing met rijmen vinden kinderen leuk: bij iedere tak staat een woord en kinderen categoriseren woorden/plaatjes op eindklank.

Verder lezen:

- Op de website van Rianne Hofma www.mindmappenmetkleuters.nl is veel informatie en inspiratie te vinden om bij de kleuters met mindmaps aan de slag te gaan.
- Op de website van het NRO is meer informatie te vinden over het onderzoek: <https://www.nro.nl/veertien-subsidies-kortlopend-praktijkgericht-onderzoek/>

Voorbeeld van een mindmap bij het herfstverhaal “Ik wil iets heel moois geven” (Rianne Hofma)